

Jilm vaz

Ulmus laevis Pallas

Stupeň ohrožení: C4

syn.: *U. effusa* Willd., *U. pedunculata* Foug., *U. racemosa* Borkh.

POPIS

Strom velkých rozměrů, až 35 m vysoký, s široce vejcovitou, nepravidelnou korunou, s převislými větvemi a kmenem často svalcovitým nebo boulovitým, s hojnými výmladky, kůra hnědošedá, hladká, borka šedohnědá, mělce podélně rozpukaná a destičkovitě odlupčivá. Dožívá se až 400 let. Naše domácí jilmy jsou poměrně obtížně odlišitelné druhy, jilm vaz se však od obou dalších domácích druhů odlišuje obvejčitými listy s nápadně dopředu zahnutými zuby prvního řádu, měkce bělavě chlupatými letorosty a rubem listů a také dlouhými stopkami u květů i plodů. Jilm vaz kvete v březnu až dubnu před rašením listů. Dlouze stopkaté drobné květy vyrůstají v řídkých svazečcích z postranních květních pupenů. Plodem je plochá světle hnědá nažka umístěná uprostřed okrouhlého, blanitého, chlupatého a na okraji brvitého křídla. Plody dozrávají v květnu, hned opadávají a velmi rychle, skoro masově klíčí, klíčivost však brzy ztrácí.

EKOLOGICKÉ NÁROKY

Vaz je dřevina snášející zástin, zvláště v mládí, stejně jako ostatní domácí jilmy. Mladé rostlinky dovedou růst v hlubokém stínu, kde se větví do plochy tak, aby se listí navzájem nezastiňovalo.

Co se týká požadavků na vláhu, má jilm vaz širokou ekologickou amplitudu, roste jak v lužních lesích, kde snáší krátkodobé sezónní záplavy, tak na půdách v létě vysychavých, s hladinou podzemní vody ve velké hloubce. Jako ostatní jilmy, i vaz je velmi náročný na obsah živin, zejména dusíku v půdě, nejlépe z našich jilmů snáší zasolené půdy. I když výskyt vazu naprosto převažuje v edafické kategorii obohacené vodou, byl zaznamenán i v edafické kategorii živné, obohacené humusem a kyselé, řídké záznamy pocházejí z edafické kategorie extrémní a také z kategorie mokré. Je to druh teplejších, vlhkostně příznivějších stinných svahů a údolí, v ČR ale výrazně převažuje výskyt na severních expozicích, těžiště výskytu leží v nadmořských výškách od 140 do 500 m n. m., a jen zcela výjimečně vystupuje i výše, zaznamenaná nejvýše položená lokalita leží v Českém středohoří (Lovoš, 420 m n. m.). Většina lokalit leží v 1. lesním vegetačním stupni, ale vystupuje až do 4., výjimečně i 5. lesního vegetačního stupně.

Jilm vaz se v ČR vyskytuje v celém spektru rostlinných společenstev, jeho výskyt byl zaznamenán v 19 svazech 12 tříd fytocenologického systému, přičemž více než 78% záznamů pochází ze třídy *Querco-Fagetea*. Zde je vaz nejhojněji zastoupen ve společenstvech svazu *Alnion incanae*, v ostatních společenstvech této třídy, stejně jako ve společenstvech třídy *Quercetea robori-petraeae* se již vyskytuje jen výjimečně. Hojněji je vaz zastoupen ještě v křovinách třídy *Rhamno-Prunetea*, kde se vyskytuje asi v 8 % záznamů, dále ve společenstvech třídy *Salicetea purpureae*, asi 4 % záznamů, zde nejčastěji ve svazu *Salicion albae*, a ve společenstvech třídy *Alnetea glutinosae*, více než 3,5 % záznamů. V ostatních, většinou nelesních typech společenstev, je vaz zastoupen jen ojediněle.

ROZŠÍŘENÍ

Vaz je druhem spíše střední, jižní a východní Evropy odkud zasahuje až na Kavkaz, významně chybí v severní a západní části Evropy. U nás je vaz součástí stromového patra

lužních lesů, těžiště rozšíření je tedy v úvalech velkých řek. Z oblasti lužních lesů zasahuje do přilehlých pahorkatin.

PŘÍČINY OHROŽENÍ

Jilm vaz je poměrně dlouhověká, dosti náročná klimaxová dřevina. Stejně jako ostatní jilmy, ani vaz nebyl považován za hospodářsky významnou dřevinu a byl vysazován při umělé obnově lesa pouze zcela výjimečně. Mimo jiné bylo jistě důvodem i obtížně uchovatelné osivo.

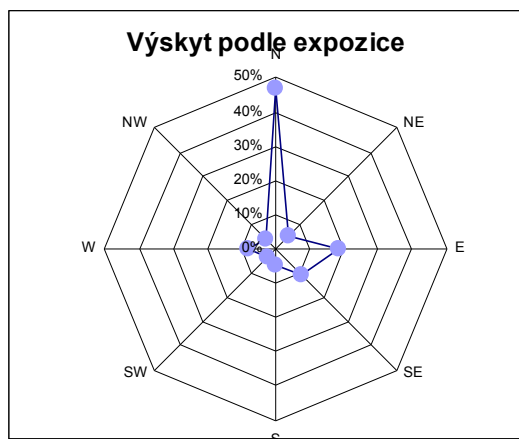
Jako ostatní domácí druhy jilmů i vaz trpí různými typy grafiózy, i když je považován za odolnější, než jilm polní, a v lužních lesích jej v současnosti často nahradil. Přesto se i u něj grafióza projevuje a vaz se také postupně stává vzácnějším.

SEZNAM LITERATURY

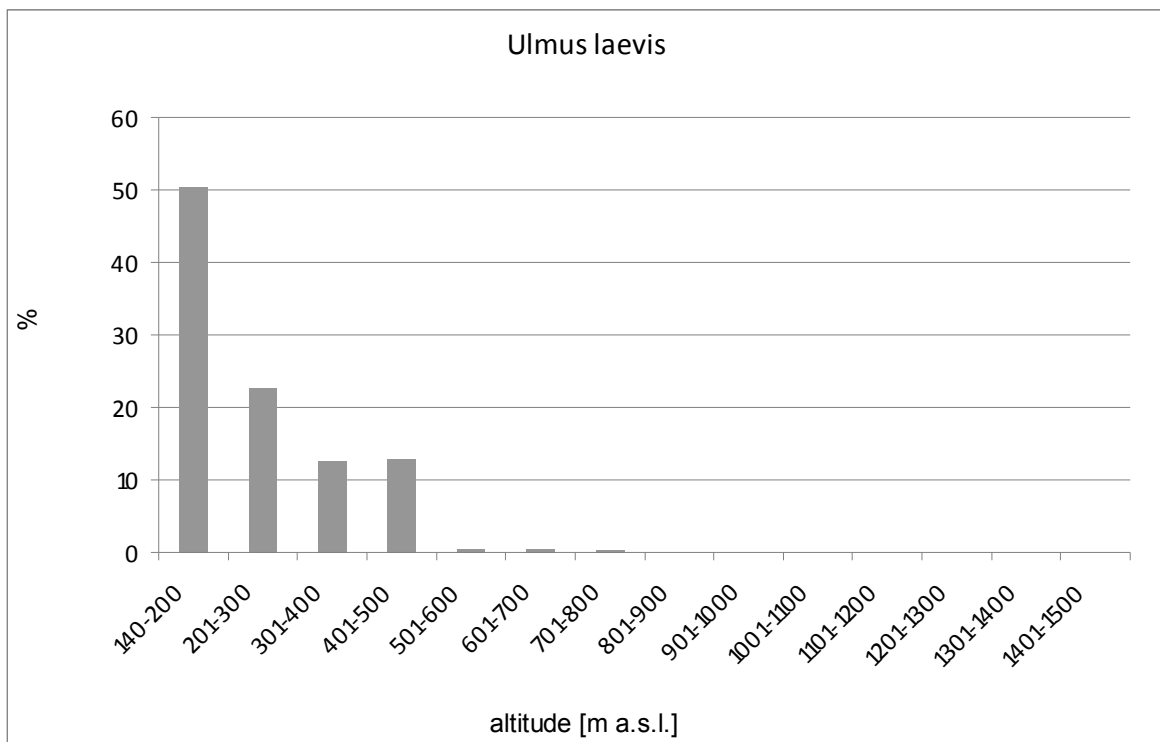
DVOŘÁK, M., 2008. *Ophiostoma ulmi a O. novo-ulmi v České republice*. Dizertační práce. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Brno

MADĚRA, P., PEJCHAL, M., ÚRADNÍČEK, L., KREJČIŘÍK, P., DRESLEROVÁ, J., KLIMÁNEK, M., MIKITA, T., ČERMÁK, M., ČÍŽKOVÁ, L., LIČKA, D., ČUPA, P., 2008. *100 nejzajímavějších stromů Biosférické rezervace Dolní Morava*. Machovský, Olomouc

HROUDA, L., 1988. *Ulmus laevis* Pallas - jilm vaz. In: Květena ČSR, 1. Hejný S., Slavík B. (eds.). Academia, Praha, pp. 519-520

Výskyt podle nadmořské výšky

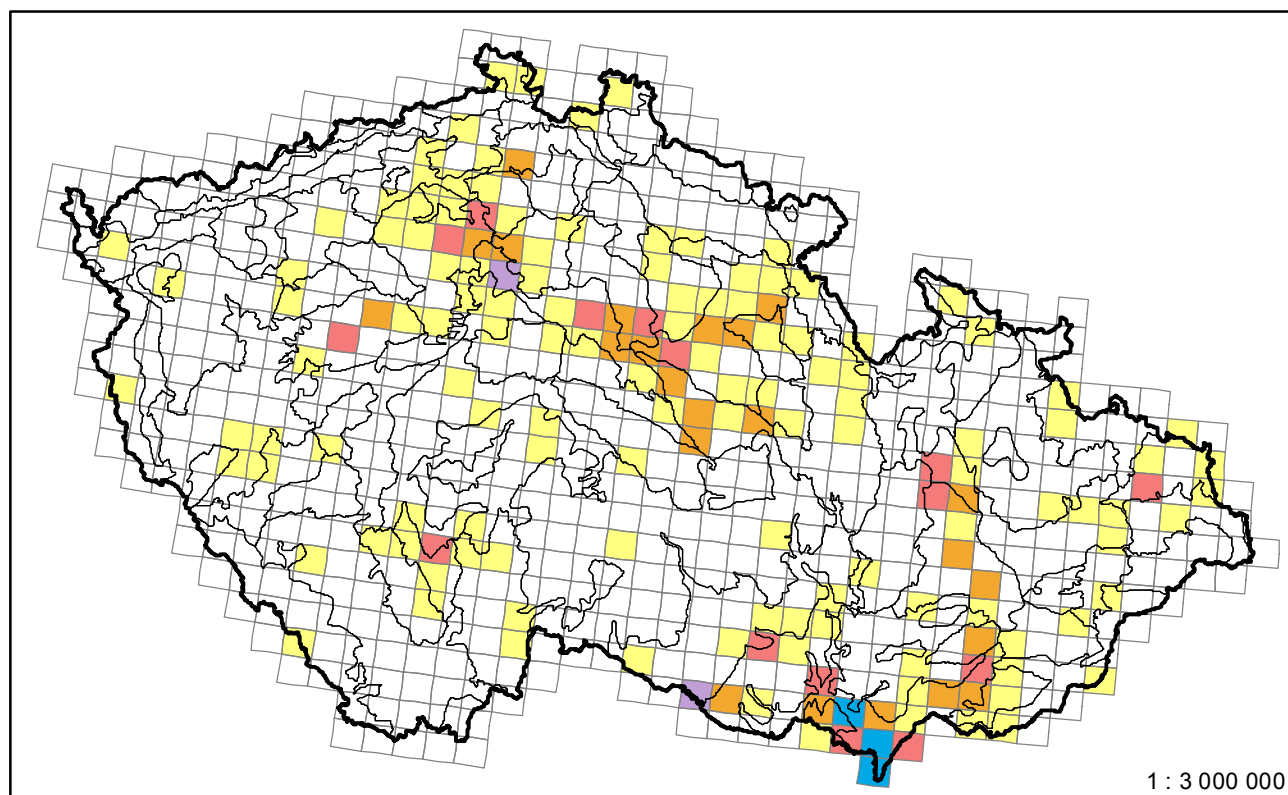

Výskyt podle SLT

[illegible]

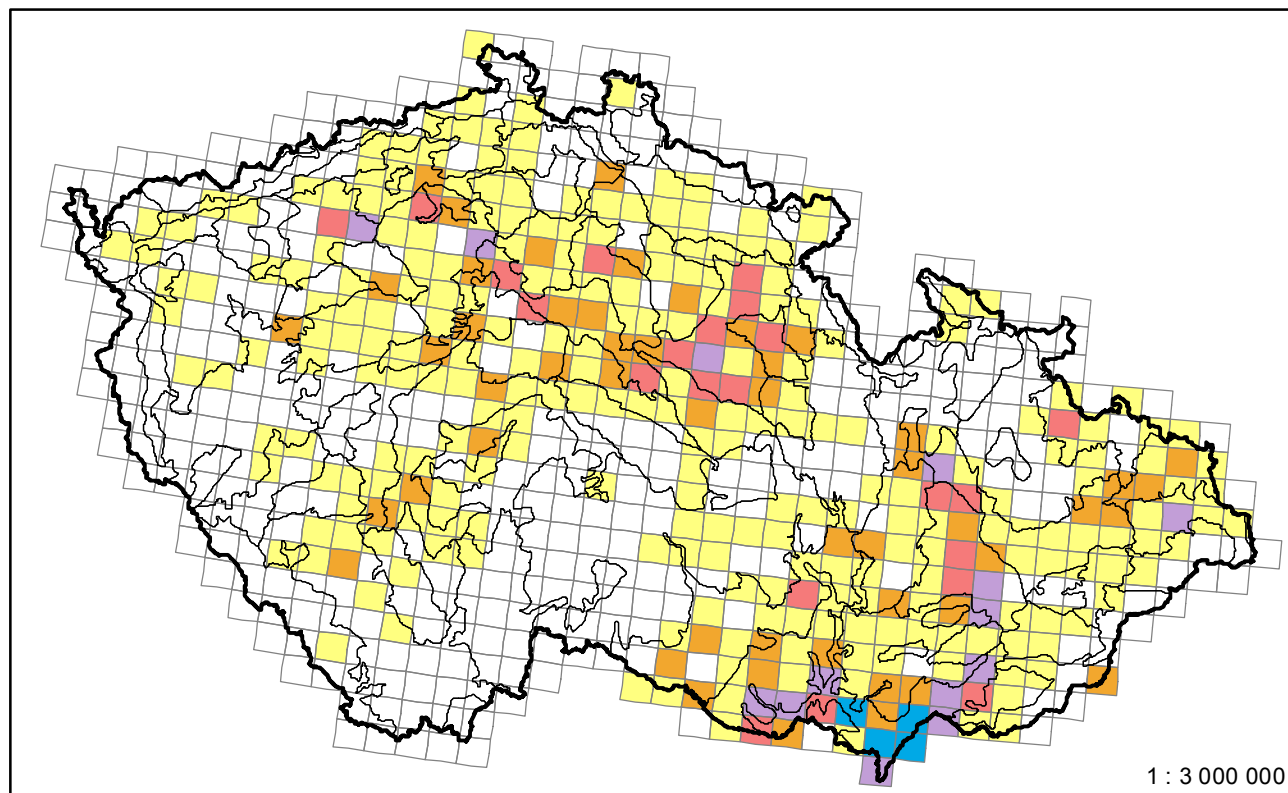

Výskyt do roku 2000

počet lokalit 1 - 2 3 - 5 6 - 10 11 - 17 18 - 36

Výskyt po roce 2001

počet lokalit 1 - 7 8 - 20 21 - 45 46 - 92 93 - 168